

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.Драгоманова**

Семенко Світлана Василівна

УДК 883(051)“19”

**ЖУРНАЛ “РІДНИЙ КРАЙ”
І ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

10.01.01 - українська література

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Київ -2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: - дійсний член АПН України,
доктор філологічних наук, професор
ХРОПКО ПЕТРО ПАНАСОВИЧ,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри української літератури

Офіційні опоненти: - доктор філологічних наук, професор
СЕМЕНЮК ГРИГОРІЙ ФОКОВИЧ,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри
історії української літератури ХХ століття

- кандидат філологічних наук, доцент
КУЧИНСЬКИЙ МИКОЛА ВІКТОРОВИЧ,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
доцент кафедри мови і методики її викладання
в початковій школі

Провідна установа: Тернопільський державний педагогічний
університет імені В.Гнатюка, кафедра
історії української літератури, Міністерство
освіти і науки України, м.Тернопіль

Захист відбудеться 16 травня 2000 р. о 14.30 год. На засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.04 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (01030, м.Київ, вул.Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01030, м.Київ, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 13 квітня 2000 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П.Гальона

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблема місця і ролі періодичних видань у громадсько-політичному і культурно-мистецькому житті народу - складна й багатоаспектна. Для віками позбавлених власної державності українців, які зберігали свою національну ментальність насамперед у сфері культури, ця проблема набирає особливої ваги. На кожному з етапів соціально-історичного процесу літературно-громадська преса не тільки репрезентувала художню творчість, а й виконувала функцію популяризатора суспільно-політичної думки, нових філософсько-естетичних ідей та досягнень у сфері гуманітарних наук.

Відродження національної преси у Східній Україні в період національно-визвольних змагань першого десятиріччя ХХ століття, її вагомий вплив на духовне життя українства впродовж тривалого часу трактувався у дусі примітивного розуміння “двох культур”, спотворювався у світлі вульгарно-соціологічних стереотипів. Імена багатьох журналістів, редакторів, видавців, письменників і вчених, активних культурних діячів радянський період нашої драматичної державної біографії або вивітрив з пам'яті, або ж затаврував їх “ворогами народу”, “буржуазними націоналістами”.

Тому актуальним є дослідження розвитку і функціонування українських періодичних літературно-художніх видань, вивчення їхньої ролі у розвитку письменства, критики та публіцистики.

Органічною ланкою в ланцюгу української журналістики перших десятиріч ХХ століття був тижневик “Рідний край” (1905-1916), в якому відбилися характерні події буття народу, зростання його визвольних, націорозбудовчих змагань, розвитку національної культури. Журнал несе інформацію про найважливіші вияви і ознаки суспільно-політичного і мистецького життя епохи. Сторінки журналу не тільки віддзеркалювали плин літературного процесу, а й служили трибуною для виголошення актуальних питань доби. У практиці літературних видань втілювалася давня традиція українського письменства виконувати не тільки естетичну функцію, а й етнозахисну. Всією діяльністю “Рідний край” доводив, що літературне видання може і повинно бути справжнім рупором національної ідеї, хоча він і не набув рівня “високого естетизму, індивідуалізму і аристократизму”, які були притаманні “Українській хаті”, чи широкого охоплення культурного життя, властивого “Літературно-науковому віснику”.

Діяльність “Рідного краю” свого часу була високо поцінована критиками “Нової громади”, “Ради”, “Дніпрових хвиль”, “Світла”; схвальні відгуки про часопис висловили Б.Грінченко, С.Петлюра, Христя Алчевська, В.Дорошенко, М.Сумцов.

Донедавна за об'єктивно існуючих в Україні умов у літературознавців та істориків журналістики не було змоги підійти до “Рідного краю” як до важливого явища національної культури, через це не оцінено належним чином і значення журналу для вітчизняної культури. У монографічних розвідках з історії української літератури та журналістики радянського часу “Рідний край” згадували лише принагідно, але завжди з обов'язковим ярликом “буржуазно-націоналістичного органу”. Проте у працях науковців української еміграції, котрі вивчали пресу України у цей же період, об'єктивно, без ідеологічних нашарувань позитивно оцінено функціонування тижневика як національно-демократичного видання (А.Животко, Ю.Тернопільський).

Тому доцільність монографічного дослідження “Рідного краю” очевидна, вона зумовлена необхідністю висвітлити повноту українського культурного процесу, зокрема з'ясувати свідомонаціональні тенденції у ньому. Сьогодні, коли формується нова цілісна концепція розвитку українського письменства, переосмислюється історичний та естетичний

досвід, вивчення діяльності тижневика у контексті літературного процесу початку ХХ століття становить безперечний науковий інтерес.

Тема дисертації тісно пов'язана з науковою проблематикою кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, зосередженою навколо дослідження розвитку новітньої літератури в широкому культурологічному контексті, зокрема і в зв'язку з журналістикою.

Предметом дослідження є художні твори української та зарубіжної літератур, надруковані у часописі, і літературно-критичні публікації “Рідного краю”. До аналізу залучені також публіцистичні виступи авторів тижневика, архівні матеріали з питань видання часопису, епістолярна спадщина редакторів та авторів, листи редакції до письменників, громадсько-культурних діячів та офіційних осіб.

Джерелами дослідження були річні комплекти “Рідного краю” 1905 - 1916 рр., а також журналів “Нова громада”, “Україна”, “Літературно-науковий вісник”, “Світло”, “Сяйво”, “Дніпрові хвилі”, газети “Рада”. Крім того, використовувалися архівні матеріали відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України, Інституту рукописів Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського НАН України, Центрального державного історичного архіву України в Києві, Державного архіву Полтавської області.

Мета дослідження полягає в тому, щоб шляхом синтетично-аналітичного дослідження визначити взаємозв'язок між журналом “Рідний край” і літературним процесом початку ХХ століття, з'ясувати роль художньої літератури й літературно-критичних виступів авторів часопису в піднесенні ідейно-художнього рівня українського письменства.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- проаналізувати суспільно-політичні, культурні передумови створення першого легального українського тижневика;
- визначити основні етапи організаційно-видавничої історії “Рідного краю”;
- простежити еволюцію суспільно-політичних позицій журналу протягом усього періоду його видання;
- з'ясувати місце “Рідного краю” в громадському житті України та культурно-просвітницькому русі української інтелігенції;
- визначити контекст, який впливав на художню практику, та встановити кореляцію між часописом і письменниками, які з ним співпрацювали;
- висвітлити образний світ поезії часопису в контексті розвитку української лірики й ліро-епосу цього періоду;
- проаналізувати прозу “Рідного краю”, визначити її місце в літературі початку ХХ століття;
- розглянути драматичні твори, опубліковані в журналі, зіставити їх з іншими явищами української драматургії.

Науково-методологічну основу дослідження складають літературно-критичні розвідки І.Франка, С.Єфремова, О.Грушевського, Олени Пчілки, Лесі Українки, М.Вороного, праці з проблем розвитку української літератури початку ХХ століття сучасних літературознавців – О.Бабишкіна, Ф.Погребенника, П.Хропка, І.Денисюка, Н.Калениченко, П.Федченка, В.Погребенника, С.Павличко, В.Дончика, А.Міщенко, В.Агєвої, А.Гуляка, а також праці вчених із загальних проблем журналістики та історії України (М.Грушевського, А.Животка, І.Крупського, Н.Коновця, Т.Гунчака).

Методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення поставлених завдань застосовано системно-описовий принцип аналізу з поєднанням історико-генетичного, типологічного та рецептивного методів наукового вивчення явищ художньої літератури.

Теоретичне значення роботи полягає у застосуванні порівняльно- історичного та системно-описового методів, які дали змогу розглянути “Рідний край” у контексті української журналістики початку ХХ століття і з’ясувати зв’язок журналу з літературним процесом свого часу. Матеріали і висновки дисертації мають значення для осмислення важливих літературознавчих проблем, зокрема взаємодії традицій і новаторства в національному письменстві. Наведений у дисертації фактаж, основні теоретичні узагальнення можуть бути використані у розвідках з історії української літератури та журналістики початку ХХ століття.

Практична цінність дослідження визначається можливістю використання його результатів у практиці викладання історії української літератури початку ХХ століття у вищих та середніх навчальних закладах; у проведенні спецкурсів і спецсеминарів на філологічних факультетах; при написанні пошукових досліджень (курсівих, дипломних робіт); у підготовці навчальних посібників для вчителів та студентів-філологів.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше об’єктом дослідження став журнал “Рідний край” у його зв’язку з тогочасним українським літературним процесом. На основі введення в науковий обіг і критичного осмислення архівних матеріалів досліджено історію виникнення та діяльність тижневика впродовж усього періоду його існування. У світлі українського національного відродження вперше здійснено спробу показати вплив часопису на розвиток тогочасного літературного життя, висвітлено значення журналу для української культури в цілому.

Апробація роботи здійснювалася на наукових конференціях та в науковій пресі. Окремі її положення були викладені в доповідях і повідомленнях на Міжнародній науковій конференції “Спадщина І.П.Котляревського в українському і світовому культурному контексті” (Полтава, 1994), Всеукраїнській науковій конференції “Гуманітарна освіта як важливий фактор формування національної самосвідомості студентів та учнів” (Полтава, 1995). Дисертація була обговорена на засіданні кафедри української літератури НПУ імені М.П.Драгоманова. Основні положення дисертації викладені у дев’яти публікаціях, укладено бібліографічний покажчик до журналу “Рідний край”.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (217 позицій). Загальний обсяг тексту 223 сторінки.

ЗМІСТ РОБОТИ

У “**Вступі**” обґрунтовано вибір теми, її актуальність, науково-методологічну основу дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено наукову новизну роботи, окреслено теоретичну та практичну цінність одержаних результатів, можливість їх впровадження.

Перший розділ – “Часопис “Рідний край” у контексті журналістики Наддніпрянської України початку ХХ століття” – присвячено висвітленню соціально-політичних та культурно-мистецьких передумов виникнення часопису, шляхів його становлення і розвитку протягом усього періоду функціонування, з’ясовано значення діяльності видавців і редакторів журналу в розбудові національної культури.

Задум створення часопису виник у середовищі полтавського гуртка Української демократичної партії, до якого входили М.Дмитрієв, Панас Мирний, Гр.Коваленко, Г.Маркевич, Л.Жебуньов, В.Ротмістров. Перший номер тижневика “Рідний край” побачив світ 24 грудня 1905 року, через місяць після прийняття урядових “Временных правил о печати”. Видання здійснювалося на власні кошти Г.Маркевича і М.Дмитрієва.

У розділі значна увага приділена програмі часопису, в якій висвітлювалися головна мета його діяльності і засоби її досягнення. У засадницькій статті було визначено профіль і мету журналу: “..Ми виходимо на широкий світ, щоб укупі з ним боротися за кращу долю усіх трудящих, покривджених, обідраних, щоб визволити людей наших і цілий наш милий край з

неволі й недолі” (“Рідний край”, 1905, N1; С.1). Авторський колектив журналу, стаючи на нелегкий і небезпечний шлях розбудови рідної культури, прагнув розбудити національну свідомість українців, виховувати в них почуття національної гідності. Мета, яку ставив перед собою журнал, визначалася вимогами життя, потребами духовного і політичного відродження українського народу, усвідомленням українською інтелігенцією свого місця і ролі в суспільстві. У зверненні до читачів журналу Олена Пчілка наголошувала: “Напрямок “Рідного краю” відомий: національно-народницький; такий він буде і далі, а хто писатиме і як писатиме - буде видно з часописі” (“Рідний край”, 1910–1911, N1; С.1). Пізніше в працях з історії української журналістики, розвідках з проблем друкарства, в літературознавчих нарисах така позиція журналу звульгаризується, “Рідний край” називатимуть ліберально-буржуазним органом, акцентуватиметься на вигаданих “соціал-угодовських тенденціях” часопису.

Хоча засновниками часопису “Рідний край” виступили представники УДП, проте тижневик за своєю ідейною спрямованістю був безпартійним. У 1905-1914 роках майже всі літературно-наукові, громадські видання (ЛНВ, “Нова громада”, “Українська хата”) у своїх програмах заявляли про свою безпартійність. Цей факт свідчив, що для більшості українських видань на Наддніпрянщині початку ХХ століття важливими були не політичні амбіції певної партії чи групи людей. Видавці вважали своїм головним завданням об’єднання усіх прогресивних українських сил, згуртування загальноукраїнського руху на шляху до створення повноцінної європейської нації.

У кожному номері редакція журналу впроваджувала в життя свою програму. Вже саме визначення часопису як політичного, економічного, літературного і наукового тижневика окреслювало коло проблем, що порушувалися в ньому. Найширшого висвітлення у часописі набули такі питання, як діяльність “Просвіт”, розбудова національної школи, життя української східної діаспори, шляхи розвитку національної культури і, зокрема, літератури, а також репортажі про засідання I та II Державних Дум.

Програмові настанови визначили й структуру часопису. У ньому були такі постійні рубрики: “З життя на Україні”, “Українське слово і мистецтво”, “З життя політичних партій”, “З життя по всій Росії”, “Бібліографія”. У тижневику вміщувалися соціологічні, історико-культурологічні, літературознавчі розвідки, художні твори. Така структура журналу зберігалася протягом усього часу його видання.

В історії тижневика визначено три періоди видання. Полтавський період журналу тривав з 25 грудня 1905 року до 7 травня 1907 року. Це був час найвищого піднесення журналу, бо, як слушно зауважував С.Петлюра, з переходом редакції тижневика до Києва він перестав бути живим і народним за змістом, “загубив тих співробітників, які надавали йому своїми статтями певну цікавість та різноманітність”.

Коли через наступ реакції стало неможливим видавати часопис у Полтаві (жодна друкарня, залякана місцевою адміністрацією, не погоджувалася його друкувати), Олена Пчілка, яка з середини 1906 року стала його співредактором, а згодом і редактором, переводить видання до Києва. Перший номер київського “Рідного краю” вийшов 20 жовтня 1907 року, і тут, у Києві, часопис функціонував до 1914 року. У цей період його редактор-видавець Олена Пчілка основну увагу концентрувала на проблемах національно-культурного розвою українства.

З початком першої світової війни Олена Пчілка переїхала до Гадяча, де, хоч і нерегулярно, продовжувала видавати журнал до 1916 року. У 1914 році царизм заборонив українську періодику, та Олена Пчілка завдяки своїй енергійності й принциповості домоглася

дозволу видавати часопис “ярижкою”. Звичайно, це була вимушена поступка, та все ж українське слово доходило до читачів.

У дисертації вперше широко висвітлено активне і багатоаспектне співробітництво при редагуванні й популяризації часопису відомих громадських і культурних діячів - Г.Маркевича, Гр.Коваленка, М.Дмитрієва, Панаса Мирного, Олени Пчілки. Гр.Коваленко і Г.Маркевич працювали в редакції недовго, але все ж внесли свою лепту в розбудову журналу, багатогранна ж діяльність Олени Пчілки, її внесок у розвій національної культури мають характеризуватися як громадянський подвиг патріотки.

У розділі здійснюється спроба висвітлити атмосферу співпраці, яка панувала в редакції. На підставі архівних матеріалів, спогадів сучасників, епістолярію робиться висновок, що часопис створювали однодумці, об'єднані спільною метою, - розбудити в широких верствах українства паростки національної самосвідомості, допомогти зорієнтуватися в складних умовах політичних і національно-культурних змагань української інтелігенції.

У другому розділі – “Образний світ поезії у тижневику “Рідний край”- аналізується надрукована на сторінках часопису поезія у контексті розвитку національної лірики початку ХХ століття, висвітлюються художні пошуки поетів того часу в ричищі реалістичного і модерністського моделювання явищ дійсності.

Провідне місце у тематично розмаїтій і різножанровій літературній спадщині “Рідного краю” належить поезії. Журнал, як і інші українські літературні періодичні видання, став трибуною для багатьох поетів початку ХХ століття. У ньому було опубліковано чимало поетичних творів, аналіз яких дає змогу глибше осмислити розвиток художнього слова в цей час. У розділі підкреслюється, що редакційний комітет надавав місце віршам поетів, різних за рівнем художнього таланту. Водночас серед того, що надсилалося до журналу, було й чимало недолугого, епігонського, позначеного сліпим наслідуванням народницької літературної традиції. У цьому зв'язку слушною є думка П.Хропка про те, що “наслідування може бути двояким: зовнішнім, поверховим, некритичним і справді творчим, глибоким, новаторським продовженням традиції”. На жаль, у журналі доволі часто зустрічаються невдалі спроби писати “під Шевченка” (П.Древоль, П.Діюк).

У “Рідному краї” друкувалися переважно твори поетів меншого рангу, які поряд з класиками збагачували рідну літературу, були її невтомними працівниками. На жаль, їх творчість і досі належним чином не вивчена, тільки про деяких з них (Христю Алчевську, Надію Кибальчич, П.Капельгородського, Одарку Романову, Д.Яворницького, М.Чернявського) маємо більш-менш широкі літературознавчі розвідки. Про багатьох досі навіть не згадувалося.

Широко представлена у часописі жіноча поезія, яка репрезентована іменами Христі Алчевської, Надії Кибальчич, Одарки Романової, Олени Суботенкової, Людмили Волошки, Людмили Сохачевської. Їх творчість вносила новий струмінь у загальну картину української поезії, особливо це помітно у творах особистісно-медитативної лірики.

Оцінка розвитку національної лірики у журналі дає змогу окреслити коло поетів-“краян”, які активно співпрацювали з часописом протягом усього його існування. Серед них слід назвати таких, як П.Капельгородський, Христя Алчевська, С.Мартос, В.Тарноградський, Олена Пчілка, Людмила Волошка, М.Якович, О.Неприцький, П.Гай та інші.

Чітку і виважену позицію посідав “Рідний край” у питанні підтримки і пропаганди творчості поетів з народу, які стали невід'ємним органічним явищем національної лірики. Творчість цілого заgonу поетів-аматорів свідчила про усвідомлення широкими масами українства свого національного “я”. Редакційний комітет журналу не лише активно друкував їхні вірші, а й вмщував відомості про авторів. Однак надмірне перевантаження тижневика творами початківців вело до “масовізму”, до зниження художнього рівня публікацій.

Дебютують у часописі й поети, чий талант, за словами Ю.Коваліва, “набув свого апогею в 20-30-ті роки ХХ століття”. Тут можна виділити П.Тичину, Я.Мамонтова, О.Слісаренка, тоді ще тільки формувалися їх поетичні індивідуальності.

Лірика часопису характеризується широким ідейно-тематичним спектром: тут і поезії виразного громадянського звучання, філософські медитації, інтимно-особистісні вірші.

Поезія, надрукована у “Рідному краї”, в цілому відбиває основні тенденції розвитку українського віршованого слова в перші десятиріччя ХХ століття. Хоч часопис був трибуною для поетів різних естетичних орієнтацій, проте народницькі традиції переважали на його сторінках. Це пояснювалося потребою збереження духовного генофонду української нації.

У високохудожніх поезіях Лесі Українки, Олександра Олеся, Гр.Чупринки, С.Черкасенка простежується ускладнення ритміки поетичного слова, освоєння нових художніх засобів і форм. У дисертації наголошується й на загальній тенденції української поезії до синтезу мистецтв, зокрема використання музичної і малярської образності. Акцентується, що у творах з’являється новий ліричний герой-інтелектуал, який втілює певну світоглядну концепцію, є носієм тієї чи іншої філософсько-політичної ідеї. Громадянський пафос проймає не тільки громадянсько-політичну, а й філософську, інтимну й почасти пейзажну лірику, що було викликано насамперед соціально-політичними та культурними змінами у суспільстві.

Аналіз поезії, надрукованої у журналі, дає підстави твердити про новаторську трансформацію фольклорної образності і ритміки (твори Гр.Чупринки, С.Черкасенка), піднесення на вищий щабель літературної мови і збагачення версифікаційної техніки. У розділі аналізуються громадянські та філософські мотиви в поезіях авторів часопису, звертається увага на традиції і новаторство у пейзажній та інтимно-медитативній ліриці.

“Рідний край” вміщує цілу низку поетичних перекладів з французької, італійської, польської, російської та грузинської літератур, здійснених Лесею Українкою, Оленою Пчілкою, С.Палієм, С.Мартосом, Ф.Петруненком та іншими. Наша муза закликала українську людність до активних дій в ім’я України.

У третьому розділі - “Журнальна проза “Рідного краю” - з’ясовується місце епічних творів часопису у контексті загального розвитку української белетристики початку ХХ століття, висвітлюються ідейно-тематичні обрії прозового доробку авторів тижневика.

Як відомо, на початку ХХ століття з’являється ціла когорта письменників, які працювали в царині “малої” прози. Серед них було чимало обдарованих митців, що на сторінках молоді національної періодики заявили про свій талант. На жаль, багато імен протягом кількох десятиріч замовчувалися свідомо чи взагалі були викреслені з історії української літератури. Цьому явищу, очевидно, сприяв й “поділ” авторів на “великих” і “малих”, “першорядних” і “другорядних”. Такі характеристики й оцінки стали причиною необ’єктивного висвітлення історії українського письменства. Отож з метою “переоцінки цінностей” уважно розглядається журнальна проза тижневика.

Проза початку ХХ століття у часописі представлена виключно творами “малої” форми, на відміну від “Літературно-наукового вісника”, “Нової громади”, “Української хати”, що часто друкували й повісті та романи. У журналі виступали і досить відомі прозаїки (Панас Мирний, І.Нечуй-Левицький, Любов Яновська, Грицько Григоренко, Олена Пчілка), і ті, хто лише торував свій шлях на ниві української літератури і вписав свої імена в її золотий фонд у наступне десятиріччя (А.Кашенко, С.Черкасенко, Я.Мамонтов та інші). Та чи не найширше були представлені твори письменників, чиї імена зараз є маловідомими, а то й зовсім невідомими широкому загалу читачів. Серед них - Л.Пахаревський, О.Островський, К.Чайка, Є.Мандичевський, Тетяна Сулима, Ю.Яворенко, Марія Проскурівна.

Переважає більшість прозових творів, друкованих у журналі, написана у річищі тієї течії українського письменства, яку в сучасному літературознавстві називають пізнім

народництвом, або неонародництвом. Репрезентантами такої прози були Олена Пчілка, Любов Яновська, Грицько Григоренко, Гр.Ясинський.

Зародження модернізму спричинювало внутрішню переорієнтацію та еволюцію народництва. Воно модернізувалося, про що свідчать твори Грицька Григоренка та Л.Пахаревського, представлених “Рідним краєм”. У дисертації наголошується, що вплив модерних течій на розвиток національного письменства не пройшов поза увагою тижневика, більше того, на його шпальтах з'явилося ряд творів, написаних під впливом модернізму. Так, “Од серця до серця” Грицька Григоренка, “Весною” С.Черкасенка, “Ніч” Л.Пахаревського позначені впливом імпресіонізму; у “Двох настроях” Грицька Григоренка від-чутні елементи експресіонізму, сама навіть дефініція - символічний малюнок - говорить про стиль творів “Вино забуття” Одарки Романової (“Рідний край”, 1909, N 1) та “Невидимки”, підписаних псевдонімом Недобиті (“Рідний край”, 1912, N 19). Адаже молоде покоління митців, що з'явилося в цей час, заперечувало традиційні форми і засоби моделювання дійсності, наполегливо шукало шляхів до утвердження нових естетичних та суспільних еталонів, намагалася вивести українську літературу на ширші простори. Боротьба молодих прозаїків за нову якість літератури “дала сильний імпульс для подолання сумнозвісного “назадницького” комплексу меншевартості, домашнього вжитку”. Редакція журналу хоч і дотримувалася неонародницьких принципів у літературі, все ж не заперечувала нових модерних течій і навіть позитивно оцінювала факт їх зародження в українському письменстві.

Олена Пчілка стала на захист українського модернізму, мотивуючи свою позицію тим фактом, що “не можна було сподіватись, щоб власне наша література зосталась незачепленою новим напрямом європейської літератури”, бо українська література “не засуджена на кам'яну нерухомість” (“Рідний край”, 1908, N21; С.15). Такий виступ свідчить про те, що на початку століття модернізм і неонародництво не існували ізольовано, а створювали неповторне явище, яким була українська література на порозі нової епохи.

У журналі чимало місця відводилося прозовим творам письменників “з народу” (П.Древоль, Селянин К., К.Безхліб'як, Ів.Бибик). Деякі оповідання цих авторів написано вдало, вони засвідчують уміння передати стан душі, її порухи.

Редакційний комітет часопису прагнув друкувати такі твори, які б своїм ідейно-тематичним спрямуванням відображали усі тенденції і проблеми сучасного життя, пробуджували у читачів різних соціальних верств почуття національної гідності, самоусвідомлення високих моральних принципів людського співжиття. Цим і спричинене багатство тем прозових творів, надрукованих у тижневику. Самі реалії доби вимагали від літераторів освоєння нових шарів життя: зображення нового села початку ХХ століття, висвітлення ролі інтелігенції у суспільному житті, проблеми школи і психології дитини. Чимало оповідань і фрагментарних прозових форм відбиває складні часи революційних подій 1905-1907 років і подальших політичних репресій. З'являються і нові герої з кола робітників, інтелігентів.

Нова тематика вимагає й нових форм. Як уже зазначалося, прозовий доробок “Рідного краю” складається переважно з творів “малої прози”, оскільки при освоєнні нових сфер життя ця проза “у своїх наймобільніших, найдинамічніших, всепроникаючих формах вторгається в усі клітини складного суспільного організму” і є “особливо функціональною”. На сторінках журналу вона представлена як власне оповіданням і новелою, так і фрагментарними формами - ескізами, нарисами, психологічними етюдами, віршами у прозі, образками, малюнками. Взагалі, проза цього періоду характеризується розмаїттям жанрів, які органічно поєднували в собі й інші види мистецтва, збагачуючи цим арсенал літературних художніх засобів.

На багатьох творах, надрукованих у тижневику, позначилася загальна тенденція української прози початку доби до психологізації і ліризації оповіді, коли на першому плані були внутрішнє переживання героїв, зміна емоцій, почуттів.

У роботі наголошується, що редакція “Рідного краю” цілеспрямовано виступала репрезентантом творів світової літератури, поглиблюючи естетичні та культурні смаки своїх читачів. Переклади творів зарубіжних письменників поповнили скарбницю української літератури, збагативши список такими іменами, як Д.Шишманов та Ол.Макушинський.

Таким чином, проза журналу засвідчує стан розвитку і еволюції епосу початку ХХ століття. Майже всі тематичні шари, опрацьовані в українській прозі, наявні й у творах, які друкував тижневик. У них відбито різні грані життя усіх верств української суспільності, а також пошуки письменників у їх художньому дослідженні.

У четвертому розділі - “Драматургія на сторінках часопису” – з’ясовуються основні аспекти розвитку національної драматургії початку ХХ століття, їх відбиття у журналі. Звернено увагу на вияв у драматичних творах та літературно-мистецьких розвідках провідних суспільних і мистецьких тенденцій. Аналізуються п’єси, надруковані тижневиком, у контексті української драматургії початку віку.

На перехресті ХІХ і ХХ століть українське драматичне мистецтво розвивалося в умовах двох тісно взаємопов’язаних між собою естетичних тенденцій. З одного боку - це продовження художніх традицій, які склалися історично в попередні періоди й передавалися із покоління в покоління, а з іншого - нові ідейно-естетичні пошуки. Досить виразно виявлялися такі внутрішні якості, як символічна природа художніх узагальнень, наближення до міфологізму, які ніскільки не заступали реальних конфліктів та душевних драм, а, навпаки, підкреслювали соціальну та національну дисгармонію буття. Назріла нагальна необхідність пошуків нових художніх цінностей, нових тем, жанрових форм та свіжої образності, які на основі творчого засвоєння кращих світових досягнень сприяли б виходу національного театру на новий щабель його еволюції.

Редакційний комітет “Рідного краю”, усвідомлюючи, що “український театр задля розвою національної свідомості має велике значення”, оскільки він “ворушить кращі почуття, ту іскру Божу національного життя, яку має в душі український народ” (“Рідний край”, 1906, №20; С.6), брав активну участь в обговоренні проблем драматургії і сценічного мистецтва, накресленні шляхів їх подальшого розвитку.

Доля театру хвилювала національну інтелігенцію, незважаючи на неоднозначні політичні та естетичні погляди представників її груп. Виникнення національної преси, організація українських видавництв сприяли друкуванню нових творів нашої драматургії. Небайдужість до драматичного мистецтва виявлялася й у тій зливі театральних рецензій та бібліографічних нотаток, що з’являлися у всіх часописах. Так, на шпальтах “Рідного краю” у рубриках “Українське слово та мистецтво” і “Бібліографія” постійно розглядалися новинки нашої драматургії.

Розвиток драматургії, її рух від соціально-побутової до модерної драми вимагали й створення нового театру. Розвиваючи порушену проблему, “Рідний край” всіляко пропагував музично-драматичну школу М.Лисенка, котра вперше в історії національного театру готувала на високому професійному рівні акторів, здатних оновлювати сценічне мистецтво.

На рубежі віків українська література переживала складні процеси творчої перебудови. Ці процеси, торкнувшись драматургії, як ніколи загострили протистояння “старих” драматургів, які працювали переважно у царині соціально-побутової драми, і нового покоління, яке прийшло у драматургію на початку ХХ ст., пройнявшись впливом модерної західноєвропейської драми.

Феномен традицій і новаторства, який має у своїй основі не тільки еволюцію суспільно-політичних чинників, а й психологічний фактор, пов’язаний зі зміною письменницьких генерацій й незаспокоєною одвічною іманентною жадобою новачів, що ніколи не обходиться без зовнішніх імпульсів, впливів, які трансформуються на національному ґрунті дозрілої до їх сприймання літератури.

У роботі констатується, що протистояння “старого” і “молодого” покоління літераторів найвиразніше виявилось саме у драматургії. У ставленні редакції “Рідного краю” як виразника “неонародницької” літератури до нової “модерної” драми не було однозначності. У виступах журналу, з одного боку, звучить підтримка представників молодого покоління (так, було високо поціновано драматичний твір С.Черкасенка “Повинен” (“Рідний край”, 1908, N21; С.13) і, разом з тим, категорично не сприймалися п'єси В.Винниченка, особливо “Щаблі життя”, про які несправедливо і категорично писала Олена Пчілка: “... До такої мерзопісії, до такого ідейного безсоромства не доходили! Тепер же це безсоромство йде, на жаль, від самого “поступового” крила!” (“Рідний край”, 1908, N 1; С.13)

“Рідний край” виступив репрезентантом різноманітних за стильовими та жанровими особливостями драматичних творів української літератури початку ХХ століття. На сторінках часопису друкувалися і драматурги старшого покоління (М.Кропивницький, Олена Пчілка, Тетяна Сулима), і представники “нової” школи в драматургії (Леся Українка, Олександр Олесь). Новітня драматургія на шпальтах журналу представлена також іменами менш відомих драматургів - М.Горюна, М.Глека, Гр.Левченка, А.Володського. З п'єсами виступали й прозаїки Андріан Кашенко, Модест Левицький.

Часопис намагався показати еволюцію жанру: від перших драматичних спроб Гаврила Левченка (“На межі”) до модерної драми світового рівня Лесі Українки (“В катакомбах”, “Йоганна, жінка Хусова”) і Олександра Олеся (“По дорозі в Казку”). У журналі побачили світ шістнадцять п'єс, майже всі вони знайшли відгук у тогочасній літературній критиці.

При розгляді драматургії на сторінках часопису враховуються положення про дві орієнтації в українській літературі – “на збереження національно-культурної ідентичності (т.зв. народницька теорія) і теорія “європеїзації”, “космополітизму”, “модернізму”¹.

У дисертації відзначається, що драматичний доробок “Рідного краю” засвідчує нелегкий шлях розвитку національної драматургії, яка була духовним підтвердженням формування нації. Так, система жанрів драматичних творів журналу досить складна і своєрідна. Це і комедія (“Світова річ” Олени Пчілки, “На іменинах” Т.Сулими, “На бідного Макара” А.Володського, “По закону” А.Кашенка), і драматичні малюнки (“Скрутна доба” М.Кропивницького), і жарт (“На межі” І.Левченка, “Безпартійний” М.Левицького), і драматичний етюд (“Самотність” М.Горюна), і класична драма (“Оксана” М.Глека), і, безперечно, нове для жанрової специфіки української драматургії - драматична поема (“В катакомбах”, “Йоганна, жінка Хусова”, “Бояриня” Лесі Українки) та драма-казка (“По дорозі в Казку” Олександра Олеся). Розпливчастість тематики, яка була характерна для української драматургії початку віку, адекватна й для п'єс, надрукованих у “Рідному краї” - від біблійних мотивів до найактуальніших проблем часу. Соціально-політичні перипетії драматичного плану, національно-визвольні змагання доби у драматургії мали три форми вираження: шляхом зображення конкретних історичних паралелей (“Бояриня” Лесі Українки); переосмислення образів християнської релігії, світової культури і літератури (“В катакомбах”, “Йоганна, жінка Хусова” Лесі Українки, “Лілія Венеда” Ю.Словацького) і деяких історичних подій у світлі проблематики та ідей революційної епохи; прямим відображенням того, що відбувається насправді (“Скрутна доба” М.Кропивницького, “Безпартійний” М.Левицького, “На бідного Макара” А.Володського).

У п'єсах драматургів з'являються нові герої. Так, у драмі “Скрутна доба” М.Кропивницького - це національно і політично свідомий селянин, у комедії “По закону” А.Кашенка - чиновник-протестант, у модерній драмі Лесі Українки і Олександра Олеся - “проблемний герой”, який підкреслює значення особистості у відстоюванні ідейних

¹ Історія української літератури ХХ століття: У 2 Кн. - Кн.1: Навчальний посібник /За ред. В.Г.Дончика. - 2-ге видання. - К.: Либідь, 1994. - С. 21.

переконань. Такі герої творять своєрідну драму розвитку духу, що було новим для українського драматичного мистецтва.

У тижневику представлено твори, написані у річищі драматургії кінця XIX століття (“Світова річ” Олени Пчілки, “Скрутна доба” М.Кропивницького, “По закону” А.Кашенка), поряд із модерною драмою Лесі Українки, що підносила історичну трагедію свого народу до універсальної філософської колізії індивідуальної людської свободи (“Йоганна, жінка Хусова”, “В катакомбах”, “Бояриня”), і символістською п'єсою Олександра Олеся “По дорозі в Казку”.

Такий підбір п'єс засвідчував творчі шукання драматургів різних естетичних напрямів і світоглядів, об'єднаних одним прагненням створити зрілу національну драму, яка б посіла належне місце серед драматургічних надбань світової літератури. Українська національна драматургія, хоч і зазнавала певних впливів із Заходу, пройшла свій національний шлях виникнення, становлення і розвитку, має свій неповторний характер і власні традиції, у ній закладено одночасно і загальнолюдські, і притаманні лише українцям поняття про трагічне, драматичне та комічне в житті людини і суспільства.

ВИСНОВКИ

Відтворення організаційно-видавничої історії тижневика та аналіз його літературної спадщини свідчить про вагоме місце “Рідного краю” в українській культурі. Заснування часопису та його видання було закономірним наслідком як суспільно-політичних процесів, що відбувалися в Україні в перше десятиріччя XX століття, так і розвитку журналістики, літератури й літературно-критичної думки цього часу. В історії “Рідного краю” простежується органічна і невід’ємна функція часопису як культурно-просвітницької інституції. Упродовж свого існування журнал був активним осередком національного культурницького руху.

Громадська позиція редакції тижневика відповідала загальній тенденції національного руху української інтелігенції, характерною рисою якого була орієнтація на пробудження національного “я” в широких верствах українського народу. Відносно тривале функціонування “Рідного краю” було можливе завдяки подвижницькій діяльності М.Дмитрієва, Г.Маркевича, Панаса Мирного і особливо Олени Пчілки. Вплив на формування програми й змісту часопису здійснювали найближчі співробітники, які намагалися зробити видання цікавим і корисним для українства.

Найширшого висвітлення в журналі набули такі проблеми, як діяльність осередків “Просвіти”, розбудова національної школи, життя української діаспори, розвиток національної культури. Історично важливою рисою журналу була боротьба за консолідацію української нації, що виявилася в публікаціях про життя не тільки Наддніпрянщини, а й Галичини, Буковини, Закарпаття, східної української діаспори (Сибір, Туркестан, Далекий Схід). “Рідний край” залучив до своєї роботи репрезентативних авторів: Лесю Українку, М.Лисенка, О.Сластіона, А.Кримського, Б.Грінченка, Олександра Олеся, Грицька Чупринку, І.Нечуя-Левицького, М.Кропивницького та інших, - усвідомлюючи, що сила журналу - в добре підготовленому складі авторів.

Збагачення художнього процесу, науково-естетичної думки відбувалося насамперед шляхом численних публікацій нових художніх творів різних жанрів і стильових особливостей. Літературна критика, представлена спектром різноманітних форм (літературознавчих студій, розвідок, рецензій, оглядів, нарисів), допомагала читацькій громадськості орієнтуватися у художньому процесі, виробляти естетичні смаки. Завдяки толерантній позиції, тижневик поєднав у своїй художній практиці і надбання традиційного письменства, і пошуки митців новітньої школи, представлених іменами Лесі Українки, Олександра Олеся, Грицька Чупринки та інших. Протягом всього існування журналу редакційним комітетом активно

пропагувалася творчість письменників “з народу”, що дещо й знижувало рівень самого видання.

Одним з виявів поступального розвитку української літератури і непересічної ролі у ньому часопису була реалізація широкої програми перекладів творів зарубіжних літератур.

Поетичний доробок “Рідного краю” увібрав основні тенденції розвитку української поезії початку ХХ століття, яка, взявши на себе функцію національного будівництва, прагнула засобами художнього слова закликати збайдужілу українську суспільність до активної праці в ім’я України.

На сторінках часопису органічно поєднані як вірші, написані у річищі народницьких традицій (вони становили переважну більшість і були зумовлені потребою збереження духовного генофонду української нації), так і поезії, написані під впливом модерних напрямів (лірика Лесі Українки, Гр.Чупринки, Олександра Олеся, С.Черкасенка). Поетичні твори тижневика відображали широкий спектр проблем: Україна в період національно-визвольних змагань 1905-1907 років, роль слова у житті нації, вічна таїна людського буття, краса рідної природи тощо.

У поезіях з’являється новий ліричний герой-інтелектуал, що втілює певну світоглядну концепцію. Поетичний доробок характеризується ускладненням ритміки і метрики, освоєнням нових художніх засобів і форм (Леся Українка, С.Черкасенко, Гр.Чупринка, Олександр Олесь, М.Чернявський).

“Рідний край” зі своїм літературно-культурним арсеналом дає можливість ширше і глибше досліджувати художній процес початку ХХ століття, з’ясувати важливі питання творчості окремих письменників у загальному літературному процесі того часу. Вся поетична спадщина “Рідного краю” пронизана демократичним пафосом, заглибленням у психологію особистості, фольклорною імперсональністю.

. Переважна більшість прозових творів (як і поетичний доробок) написана у річищі тої течії українського письменства, яку сучасні літературознавці називають народництвом і елементи якого репрезентовані у творчості Олени Пчілки, Любові Яновської, Грицька Григоренка, Гр. Ясинського. Взагалі, низка оповідань становить “чисту етнографію”, що на початку нової епохи в розвитку літератури було анахронізмом.

На багатьох творах відбилася загальна тенденція української прози початку доби до психологізації і ліризації оповіді, органічного поєднання досвіду інших видів мистецтва, наприклад, музики і живопису, що збагачувало арсенал словесних художніх засобів. Епіка часопису підкреслює ще раз усталену тезу про панування новелістики в літературі цього часу і бурхливий розвиток нових фрагментарних форм - вірш у прозі, малюнок, ескіз, етюд та інших.

П’єси, надруковані “Рідним краєм” свідчать про нелегкий шлях розвитку і реформування національної драматургії. У тижневику простежується складна і своєрідна система жанрів –комедія, драматичні малюнки, драматичний етюд, а також нове для жанрової специфіки української драматургії досліджуваного періоду - драматична поема і символічна драма-казка.

Для тематичних обріїв характерна деяка “перистість” (Олена Пчілка) – від біблійних мотивів до найактуальніших проблем часу.

У центрі уваги драматургів з’являються нові герої: національно і політично свідомий селянин, чиновник-протестант і нова постать - “проблемний герой”, який підкреслює значення особи у відстоюванні ідейних переконань і творить своєрідну драму розвитку духу, що було новим для українського драматичного мистецтва.

Драматургічна спадщина тижневика є свідченням спільних зусиль і творчих шукань письменників різних естетичних напрямів і світоглядів, об’єднаних одним прагненням

створити зрілу національну драму, яка б посіла належне місце серед надбань європейської літератури.

Відбиваючи потреби і запити національного життя українців, журнал був своєрідним літописом їхнього буття, впливав на літературний процес своєї доби в напрямку виховання шляхетних рис людської особистості, високих ідеалів добра і справедливості.

Досвід і традиції “Рідного краю” потребують творчої інтерпретації і поглибленого вивчення, особливо у зв’язку з відродженням видання журналу у Полтаві.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНІ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Семенко С.В. Бібліографічний покажчик до журналу “Рідний край” (1905-1916). – Полтава: Освіта, 1999.- 54 с.
2. Соколова С.В. Українська поезія початку ХХ століття на сторінках журналу “Рідний край” (полтавський період) //Наукові записки. Серія філологічна.- Полтава, 1994.- С.165-172.
3. Соколова С.В. “Діти - се наш дорогий скарб, се наша надія, се – молода Україна” (Матеріали до уроку рідного краю за творчістю Олени Пчілки) //Рідне слово: Зб. праць з метод. викладання української та світової літератури в школі.- Полтава, 1994.- Вип 4.- С.3-10.
4. Соколова С.В. І.П.Котляревський на сторінках журналу “Рідний край” (полтавський період) //Спадщина І.Котляревського в українському і світовому культурному контексті: Матеріали наук. конф. до 225-річчя з дня народження І.П.Котляревського.- Полтава, 1994.- С. 30-32.
5. Соколова С.В. До проблеми становлення національної школи на початку ХХ століття (за матеріалами журналу “Рідний край”) //Гуманітарна освіта як важливий фактор формування національної самосвідомості студентів та учнів: Матеріали Всеукр. наук.конф.- Полтава, 1995.- С.200-203.
6. Семенко С.В. Панас Мирний у журналі “Рідний край” //Слово і час.- 1999.- № 10.- С.32-35.
7. Семенко С.В. Журнал “Рідний край” (1905-1916) - перша ластівка української легальної преси //Рідний край.- Полтава, 1999.- № 1.- С. 5-9 (у співавторстві з Хропком П.П.).
8. Семенко С.В. Маловідома поема М.Чернявського “Полтавські втікачі” //Сучасний погляд на літературу: Зб.наук.праць.- Вип. 1.- К., 1999.- С. 74-78.
9. Семенко С.В. “Щирий громадянин своєї країни...” //Слово і час.- 1999.- № 10.- С.71-74.
10. Семенко С.В. Українська драматургія початку ХХ століття в оцінці національної періодики //Сучасний погляд на літературу: Зб.наук.праць.- Вип. 2.- К., 2000.- С.170-175.

АНОТАЦІЯ

Семенко С.В. Журнал “Рідний край” і літературний процес початку ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01- українська література.- Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2000.

Дисертацію присвячено проблемі з’ясування ролі і місця журналу “Рідний край” (1905-1916) у літературному процесі початку ХХ століття. У роботі вперше у формі монографічного дослідження аналізуються програмові настанови і публіцистичні виступи часопису в контексті української журналістики Наддніпрянщини, показано їх значення у піднесенні національної свідомості української інтелігенції. У дисертації відзначено злагожену і цілеспрямовану творчу діяльність редакційного комітету журналу.

З’ясовано, що збагачення художнього процесу, науково-естетичної думки відбувалося шляхом численних публікацій у часописі художніх творів, різних за жанрами і стильовими особливостями, та літературно-критичних розвідок.

Ключові слова: літературний процес, неонародницька література, літературний контекст, мала проза, народницька поезія, часопис, українська періодика.

АННОТАЦІЯ

Семенко С.В. Журнал “Рідний край” и литературный процесс начала XX столетия. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 - украинская литература. - Национальный педагогический университет им. М.П.Драгоманова, Киев, 2000.

Диссертация посвящена проблеме выяснения роли и места журнала “Рідний край” (1905-1916) в литературном процессе начала XX столетия. Подчеркивается, что на протяжении всей истории функционирования журнал был активным участником национально-культурного движения. Определен круг основных проблем, поднимаемых периодическим изданием. Обращается внимание на структуру, которая определялась тематикой журнала “Рідний край”. В работе впервые в форме монографического исследования анализируются программные установки и публицистические выступления журнала в контексте украинской журналистики Приднепровья в первое десятилетие XX столетия. В диссертации акцентируется внимание на целенаправленной и творческой деятельности редакционного комитета периодического издания. Исследуется участие Г.Маркевича, Г.Коваленко, Н.Дмитриева, П.Мирного и О.Пчилки в издании журнала. Определены три периода в истории еженедельника:

- а) 1905 – май 1907 – полтавский;
- б) сентябрь 1907 – 1914 – киевский;
- в) 1915 – 1916 – гадячский.

Художественная литература, напечатанная еженедельником, рассматривается в контексте развития национальной литературы. Определено, что обогащение художественного процесса, научно-эстетической мысли осуществлялось путем многочисленных публикаций в журнале художественных произведений, различных по жанру и стилю, литературно-критических исследований. Литературная критика представлена различными формами - литературоведческими студиями, обзорами, рецензиями. Анализируются произведения “Рідного краю” - поэзия, проза и драматургия.

Поэзия журнала отображает основные тенденции развития отечественной лирики начала XX века, которая при помощи поэтического слова стремилась пробудить национальную гордость украинцев. Поэтические произведения освещали широкий спектр проблем: Украина в период национально-освободительного движения начала века, роль поэзии в жизни нации, извечные тайны человеческого бытия и красота природы.

Констатируется, что для поэтического наследия еженедельника характерны усовершенствование ритмики и метрики, освоение новых художественных форм. Акцентируется внимание на демократическом пафосе поэзии, углублении лирики в психологию личности, использовании фольклорной имперсональности.

Установлено, что на многих произведениях отразилась характерная тенденция украинской прозы рассматриваемого периода к психологизации и лиризации изложения. Проза “Рідного краю” еще раз подчеркивает тезис о преобладании малых прозаических жанров и активном развитии фрагментарных форм: стих в прозе, эскиз, этюд. В диссертации отмечено особенность украинской эпики объединять в себе опыт других видов искусства, например, музыки и живописи.

Исследуется драматургия журнала, свидетельствующая о советных усилиях и творческих исканиях драматургов различных эстетических направлений и мировоззрений, объединенных одной целью - создать зрелую национальную драму. В диссертации

акцентируется внимание на сложной жанровой системе драматических произведений журнала, представленных комедией, драматическим этюдом, драматическими рисунками, драматической поэмой, символической драмой-сказкой.

Оценка развития национальной литературы в журнале дает право говорить о группе писателей-“краян”, которые сотрудничали с еженедельником на протяжении всего периода его существования (П.Капельгородский, Х.Алчевская, С.Мартос, П.Гай и другие). В диссертации подчеркивается влияние модернизма на внутреннюю переориентацию и эволюцию народнической литературы.

Акцентируется внимание на активной пропаганде редакционным комитетом произведений зарубежной литературы. В диссертации по-новому, с точки зрения современных достижений литературоведческой науки, рассматривается роль журнала “Рідний край” как важного этапа в развитии национальной культуры. Отражая потребности и запросы национальной жизни украинцев, журнал был своеобразной летописью их бытия, влиял на литературный процесс своего времени. “Рідний край” стремился формировать высокие идеалы добра и справедливости, что импонировало широким кругам украинской общественности.

Впервые составлен “Библиографический указатель к журналу “Рідний край” (1905-1916).

Ключевые слова: литературный процесс, неонародническая литература, литературный контекст, малая проза, народническая поэзия, журнал, украинская периодика.

ANNOTATION

Semenko S.V. Periodical "Ridny Kray" and literary process in the early of the XX century. - Manuscript.

The dissertation for Candidate's degree in Philology. Speciality 10.01.01. - Ukrainian literature - The National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov, Kyiv, 2000.

The thesis is devoted to the evaluation of the role and place of periodical "Ridny Kray" (1905-1916) in the literary process in the early of the XX century. In the work for the first time in the form of monographic analysis the programs and publicism of the magazine are analysed in the context of Ukrainian journalism of Naddnipyrianshchyna in the first ten years of the XX century and their particular importance in the national, liberation and cultural movements of Ukrainian intellectuals in the early of the century. The dissertation were explonded efficient and worth attention creative work of redaction commission of journal. Were expounded that many puplications of artistic works (in different styles) in such journal, literature critical reserches helps to reachment of artistic proceses.

Key words: literary process, neopopulistic literature, literary context, little prose, populistic poetry, chronicle, ukrainian periodicals.